

УДК 323.2:316.624.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.32>

ВПЛИВ ЗБРОЙНОГО НАСИЛЛЯ НА ПОЛІТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ: УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ

Меженська Олена,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та міжнародних відносин

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: 0000-0002-1053-5020

У статті на прикладі збройних конфліктів та революцій, які відбулися на теренах України, зроблено спробу визначення впливу збройного насилля на сучасний національний та світовий політичний ландшафт, який розглядається як комплексна територіально-природно-політична система, що пов'язує територію, природу, цінності, духовну організацію та політичні процеси. Доведено, що збройне насилля (незалежно від форми) призводить до зміни соціально-політичних процесів, ідейно-духовних цінностей і є важливим чинником формування та/або зміни політичного ландшафту.

На прикладі Революції гідності 2014 р. та російсько-української війни надано оцінку їхнім наслідкам для політичного ландшафту України. З'ясовано, що характер такого впливу залежно від контексту та обставин може набувати як негативних, так і позитивних якостей.

Проведено порівняльний аналіз впливу російсько-української війни як форми збройного насилля і на регіональний (європейський) та світовий (геополітичний) ландшафти. Доведено, що збройне насилля є не лише складовою частиною політичного простору та політичних процесів, а й здатне формувати нову глобальну реальність поряд із геополітичними, військовими, економічними, енергетичними, продовольчими, дипломатичними, міжнародно-безпековими, правовими, екологічними, гуманітарними та іншими наслідками.

Зауважено важливість формування нового типу цивілізації – цивілізації подолання війни як способу вирішення конфліктів між народами, державами, країнами та союзами країн, розвивати дипломатію, мирні методи врегулювання конфліктів та співпрацю між країнами для забезпечення стабільності і миру у світі та важливість формування міжнародних політичних рішень, які б надалі визначали майбутнє світового порядку.

Ключові слова: *політичний ландшафт, геополітичний ландшафт, збройне насилля, збройний конфлікт, війна, воєнна окупація.*

Mezhenka Olena. The impact of armed violence on the political landscape: the Ukrainian issue

In the article, using the example of armed conflicts and revolutions that have taken place in Ukraine, an attempt has been made to define the impact of armed violence on the modern national and global political landscape, which is viewed as a complex territorial-natural-political system that links territory, nature, values, spiritual organization, and political processes.

It has been demonstrated that armed violence (regardless of the form) leads to changes in socio-political processes, ideological and spiritual values, and is an important factor in formation and/or changing the political landscape.

Using examples such as the Revolution of Dignity in 2014 and the Russian-Ukrainian War, an assessment is provided of their consequences for the political landscape of Ukraine.

It has been determined that the nature of such influence, depending on the context and circumstances, can have both negative and positive qualities.

A comparative analysis of the impact of the Russian-Ukrainian war as a form of armed violence on regional (European) and global (geopolitical) landscapes has been conducted.

It has been proven that armed violence is not only a component of the political space and political processes but also capable of forming a new global reality alongside geopolitical, military, economic, energy, food, diplomatic, international security, legal, environmental, humanitarian, and other consequences.

It is noted the importance of forming a new type of civilization – a civilization of overcoming war as a means of resolving conflicts between nations, states, countries, and alliances, developing diplomacy, peaceful methods of conflict resolution, and cooperation among countries to ensure stability and peace in the world. Also highlighted is the importance of forming international political decisions that would further define the future world order.

Key words: *political landscape, geopolitical landscape, armed violence, armed conflict, war, military occupation.*

Сучасний динамічний світовий політичний ландшафт переповнений конфліктами, війнами та іншими ідеологічними, релігійними нестабільностями.

Політичний ландшафт є предметом досліджень вітчизняних науковців, серед яких – Л.П. Нагорна, М.Д. Гродзинський та ін. Вони пропонують розглядати політичний ландшафт як образ простору, у якому через його місця та конфігурації знаходять уречевлений вираз політичні ідеї, доктрини, цінності

та структури певного часу [1, с. 127]; як концентрований вираз політичної культури, притаманний певній території. У візуальній формі здебільшого йдеться про ті напластування епох, які тією чи іншою мірою залишили свій відбиток на середовищі людського проживання [2, с. 334].

Виходячи із зазначених та інших визначень, можемо розглядати політичний ландшафт як синтез рельєфу, соціально-політичних інститутів, культурно-духовних цінностей та політики. Складовими елементами політичного ландшафту можна визначити: фізичний чинник, що включає природні об'єкти та їхні якості, результати людської діяльності, що змінюють образ природних ландшафтів та людські витвори, що мають політичний сенс (штучні елементи), і метафізичний чинник, що утворює систему смислів і цінностей, духовну організацію політичного ландшафту. Даний елемент пов'язаний із людьми, що заселяють цю територію, з їхньою творчою діяльністю, політичним статусом території, яка формується під впливом соціуму та створює образ місця. Таким чином, поняття політичного ландшафту є комплексною територіально-природно-політичною системою, яка дає змогу пов'язати воедино територію, природу і політичний процес.

Існує багато чинників, які можуть змінювати політичний ландшафт країни, зокрема політика, яка формується й визначається внутрішньою логікою державних політичних акторів та перебуває під дією зовнішніх (позаполітичних) детермінуючих чинників, і одним із головних серед них є чинник геополітичний.

Геополітичний ландшафт сучасного світу демонструє, що історична доля будь-якої країни суттєво залежить від вибору нею певної геостратегії у міжнародній політиці. Це визначається низкою об'єктивних умов: специфікою поверхні території, природою кордонів, чисельністю населення, наявністю цінних корисних копалин, рівнем економічного, наукового і технологічного розвитку, фінансовою та воєнною могутністю, расовою чи етнічною однорідністю, ступенем соціальної інтеграції суспільства, політичною стабільністю, національним духом тощо.

Із другої половини ХХ ст. і дотепер держави використовують геополітичні побудови та геостратегічні підходи до формування світового політичного ландшафту, створюючи військові, військово-політичні, економічні союзи та блоки, встановлюючи сфери впливу та визначаючи пріоритети національної та міжнародної безпеки. У міжнародному середовищі політика держав завжди здійснюється за допомогою двох визначальних засобів: дипломатії та збройного насильства. Адже воєнна сила завжди похідна від політики, оскільки володіння нею чи застосування її є одним із найважливіших атрибутів держави та інструментів зовнішньої політики. Тому найбільш значимим чинником впливу на формування та/або трансформацію політичного ландшафту є збройне насильство.

Збройне насильство, за визначенням А. Бадера, – це особливий засіб та метод соціально-політичного протистояння, граничний ступінь примусу опонента та підпорядкування його своїй волі шляхом застосування збройної сили або загрози її застосування [3, с. 32].

Розуміння сутності збройного насильства об'єднує такі феномени, як війна, воєнний конфлікт, тероризм, громадянська війна, державний та воєнний переворот та ін., і є предметом наукових пошуків вітчизняних дослідників А. Бобрової, О. Балацької, С. Вовк, О. Меженської, М. Требіна, Є. Мануйлова, О. Панфілова та ін. На жаль, у ХХІ ст. найбільш дискусійними залишаються категорії «війна», «збройний конфлікт» та «воєнна окупація».

Війна – це «не просто політичний акт, а справжній інструмент політики, продовження політичних відносин, реалізація їх іншими методами», – зазначав прусський воєнний теоретик К. Клаузевіц [4, с. 46]. На його думку, війна є актом збройного насильства, що спрямований на змушення держави виконувати волю іншої – сильнішої у військовому плані. Історія ж свідчить, що і дотепер людство не винайшло способу/засобу, який дав би змогу вирішувати всі питання політичним, мирним шляхом.

Щодо визначення поняття «збройний конфлікт» вже хрестоматійним стало посилання на п. 70 Рішення Апеляційної палати Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії у справі Душко Тадіча від 2 жовтня 1995 р.: «Збройний конфлікт має місце щоразу, коли держави вдаються до застосування сили або коли відбувається тривалий збройний конфлікт між урядовими силами та організованими збройними групами або між такими групами всередині однієї держави» [5, с. 70].

«Воєнна окупація» – тимчасове зайняття збройними силами сторони, що воює, у збройному конфлікті міжнародного характеру частини або всієї території супротивника на період ведення воєнних дій. Воєнна окупація не тягне за собою позбавлення суверенітету окупованої території [6].

Причина воєн, воєнних конфліктів, збройних агресій, державних/воєнних переворотів, воєнної окупації – це бажання досягти певних політичних цілей, які переслідує політичний актор (державна, політичний лідер), це небажання та неможливість вирішення міждержавних, етнічних, релігійних, ідеологічних та інших протиріч, це і зростання популярності на авторитарні методи правління, демонстрація сили.

За підрахунками дослідників Weslean College, починаючи з 3600 р. до н. е. у світі відбулося приблизно 14 600 воєн. Нині ж щороку відбувається 40–100 збройних конфліктів, здебільшого це партизанські та/або релігійні війни [7]. У щорічному дослідженні Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS) у Лондоні «Огляд збройних конфліктів» зафіксовано 183 конфлікти станом на 2023 р., що є найвищим показником за останні 30 років. Зазначається, що кількість насильницьких подій збільшилася на 28% [8].

У сучасних умовах через велику мобільність збройних сил, високу ефективність озброєнь будь-який збройний конфлікт може перерости у великомасштабну війну без обмежень у просторовому вимірі, без обмежень у застосуванні силових засобів, без обмежень у цілях.

Збройне насилля (незалежно від форми) призводить до зміни політичних процесів і є важливим чинником формування та зміни політичного ландшафту. Цей вплив може бути багатограним і розглядається з різних поглядів – від внутрішньої політики країн до міжнародного рівня та формування світового порядку.

Україна не раз ставала ареною переломних подій (революцій), які мали суттєвий вплив на зовнішньо-політичне оточення України, на європейську і міжнародну політику та зміну політичних ландшафтів.

Так, Українська національна революція (1648–1676) та визвольна війна українського народу проти Польщі (1648–1654) призвела до утворення національної держави у вигляді Козацької України та означення «український народ», змінивши стратегічний баланс сил і вплинувши на загальну політичну ситуацію у Європі (змінивши співвідношення сил у Східній, Південно-Східній і Центральній Європі), послабивши геополітичні позиції однієї з найсильніших тоді європейських держав – Речі Посполитої, підсиливши роль Російської імперії, котра розпочала експансію на Захід.

Слід згадати і про другу українську революцію 1917–1921 рр., що призвела до короткочасного, але історично значущого періоду існування українських державних утворень (Української Народної Республіки в Києві у 1917 р. і Західноукраїнської Народної Республіки у Львові в 1918 р), коли українське питання перетворилося на вагомий чинник міжнародного життя, а українські держави – з об'єкта на суб'єкт міжнародних відносин (участь української делегації у переговорному процесі у Брест-Литовську і підписання УНР мирного договору із центральноевропейськими державами у лютому 1918 р., підписання Директорією УНР Варшавського договору з Польщею у квітні 1920 р., заснування та діяльність дипломатичних і консульських представництв України в зарубіжних країнах).

Не можна забувати про Помаранчеву революцію (2004) – масовий рух громадської непокори, організований прихильниками проєвропейськи налаштованого кандидата від опозиції після другого туру президентських виборів. Сьогодні ми вже добре знаємо, що Помаранчева революція, на жаль, не призвела до очікуваних громадськістю України радикальних змін, але вона сприяла демократизації суспільства і становленню елементів громадянського суспільства, формуванню національної амбіції і пробудженню патріотизму, збільшенню уваги до влади, визначенню європейського вектору розвитку держави, змінивши стратегічний погляд світової спільноти на Україну і визначивши систему координат для нашого подальшого руху країни на міжнародній арені.

Показовим прикладом впливу збройного насилля на локальний політичний ландшафт є Революція гідності 2014 р. в Україні, яка призвела:

– до зміни форми правління В. Януковича, що характеризувалася концентрацією влади, придушенням опозиції та широкомасштабною корупцією;

– до формування нових політичних сил («Громадянська позиція», «Демократичний альянс», КУН, УРП, «За Україну!», «Європейська партія») громадських організацій («Правий сектор», «Громадянський сектор Майдану», «Спільна справа», ПО «Сила людей», Студентська Координаційна Рада (СКР), ГО «Українське сучасне козацтво» та інші козацькі організації, об'єднання «Не злий майдан», організація «Воля», Громадський оперативний штаб (ГОШ), «Відсіч», ГО «Українська альтернатива» та багато інших);

– до агресії росії проти України 2014 р., анексії Криму, збройного конфлікту на Донбасі та окупації частини територій Донецької та Луганської областей, метою яких був демонтаж незалежності України, згорання курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, загарбання частини українських територій, формування псевдодержавних утворень, зниження економічного та науково-технологічного потенціалу, дестабілізація суспільно-політичної ситуації, нівелювання міжнародного положення України;

– до створення проєвропейського уряду в Україні, що стало сигналом відродження демократичних цінностей та оновлення політичної системи і підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Події на Майдані та викриття діяльності колишньої влади вплинули на свідомість людей і, як результат, – рішення народу на місцевих виборах 2015 р., у результаті яких зникла з політичної арени низка партій включно з Партією регіонів і КПУ.

Символом духовної та політичної незалежності в гуманітарному аспекті стали отримання повної автокефалії Православної церкви України (січень 2019 р.) та її зобов'язання брати участь у важливих канонічних, догматичних та інших питаннях у міжправославних нарадах. Отримання Томосу призвело до зрушень у національному та європейському контекстах та стало каталізатором певних процесів у Вселенському православ'ї.

Революція гідності виокремила українську ідентичність та сприяла становленню України у світовій громадській думці як держави із власною самобутністю, історією та гідністю, зростанню самоповаги, патріотизму та солідарності громадян України. Як слушно зауважив громадський активіст С. Жадан, «з'явилося те, що, мабуть, можна назвати державною культурною політикою. Поява Українського інституту та Інституту книги, діяльність культурного фонду, фінансова підтримка кіновиробництва, підтримка бібліотек, форматування теле- та радіоєфіру з огляду на власні інтереси – це може дати свій результат» [9].

Майдан продемонстрував здатність українців до самоорганізації, взаємодопомоги та самопожертви, виявив, що для наших співгромадян незалежно від регіону проживання, етнічної приналежності та мови важливими цінностями є свобода, людська гідність, право вибрати свою долю.

Не із власної волі Україні доводиться відстоювати свій цивілізаційний вибір, зокрема зі зброєю в руках, і з 24 лютого 2022 р.

Війна ставить перед нашою державою доволі серйозні виклики, яких не було з 1945 р. Тому під час тривалості військових дій ворог усіма можливими способами старатиметься забезпечити дестабілізацію серед населення країни, впливаючи:

- на громадську думку та підтримку політичних лідерів;
- на прийняття рішень політичними лідерами, використовуючи насильство (використання летальної зброї, загроза світової війни або застосування ядерної зброї та/або зброї масового знищення) як засіб тиску;
- на суспільство через розподіл суспільства на фрагменти, що порушує єдність та робить складним або неможливим мирне врегулювання;
- на формування/створення/загострення умов для радикальних політичних рухів та екстремізму, що змінює політичний спектр;
- на політичну агенду, коли збройні угруповання вимагають урахування та/або виконання своїх вимог у вирішенні політичних питань;
- на зміни в політичних цінностях суспільства, сприяючи радикалізації, екстремізму та релігійному фундаменталізму.

Не можна відкидати й те, що ескалація збройного насилля в країні може призвести:

- до внутрішнього розколу в країні (на фрагменти з різними політичними амбіціями, до формування автономних областей або навіть відокремлення);
- до дестабілізації політичної системи, яка може мати еволюційний, революційний, трансформаційний чи комбінований характер;
- до анархії у країні, де влада та порядок розпадаються, а правопорушення стають нормою, що, своєю чергою, ускладнює нормальне функціонування політичних інститутів та впливає на внутрішню політику країни;
- до поширення корупції.

Сьогодні корупція в Україні носить системний характер, присутня в усіх гілках влади та становить загрозу національній безпеці України. Про це свідчать результати дослідження «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», презентованого Національним агентством із питань запобігання корупції. Майже 50% українців покладають найбільшу відповідальність за подолання корупції на Президента та його Офіс [10]. Корупційні дії окремих чиновників сприяють зростанню недовіри громадян до всіх державних інституцій, що є однією з основних причин неповернення в Україну вимушено переселених осіб, подальшої міграції населення та впливає на демографічну ситуацію у країні.

В умовах воєнного стану в країні виникають кризові ситуації, які вимагають реакції влади. Це може призвести до обмеження громадянських свобод, зміни управління та реорганізації політичних інститутів. Так, Україна подала до Ради Європи вербальну ноту Постійного представництва України № 31011/32-119-46585 від 4 квітня 2024 р., зареєстровану у Генеральному секретаріаті 5 квітня 2024 р., стосовно статей 4.3, 9, 13, 14 та 16 Конвенції про частковий відступ від дотримання Європейської Конвенції про захист прав та свобод людини. У листі йдеться про те, що під час воєнного стану права людини, передбачені низкою статей Конституції, можуть бути обмежені. Статті Конституції, щодо яких встановлено обмеження, гарантують: недоторканність житла (ст. 30); таємницю листування, телефонних переговорів та іншої кореспонденції (ст. 31); невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32); свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати та повертатися на територію України (ст. 33); право на свободу думки та слова, вільне вираження поглядів та переконань,

а також право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію (ст. 34); право на проведення зборів, мітингів і демонстрацій, а також право на страйки (статті 39, 44); право володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном (ст. 41) і т. д.

У документі перераховуються заходи, які вже вживаються в Україні під час воєнного стану, можуть уважатися відступом від Конвенції про захист прав людини та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: примусове відчуження приватного чи комунального майна для потреб держави; введення комендантської години; особливий режим в'їзду та виїзду, обмеження пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, руху транспорту; здійснення огляду речей, транспорту, багажу, вантажів, службових приміщень та житла громадян; заборона мирних зборів, мітингів, демонстрацій та інших заходів; заборона чи обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання; заборона громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку, змінювати місце проживання або перебування без належного дозволу; установа військового збору для фізичних та юридичних осіб [11].

Вплив збройного насилля на політичний ландшафт країни може бути дуже складним та довготривалим, і його наслідки можуть відчутно відбиватися на житті країни протягом багатьох років після завершення конфлікту.

Уважається, що міжнародний збройний конфлікт виникає з того моменту, коли держава використовує збройні сили проти іншої держави незалежно від причин чи інтенсивності протистояння і незалежно від того, чи офіційно оголошено чи визнано політичний стан війни. Отже, неспровоковане повномасштабне вторгнення, яке росія розпочала проти України 24 лютого 2022 р., змінило весь геополітичний ландшафт Європи та світу. Про це заявив і президент Європейського соціально-економічного комітету (EESC) Олівер Ропке: «Я ніколи не забуду той день ... коли розпочалася ця жахлива війна... Ми відразу відчули тоді, що ця війна принесе страшні зміни у життя українців, а також що вона змінить увесь геополітичний контекст не лише в Європі, а й у всьому світі» [12].

Нова фаза російсько-української війни (з 24 лютого 2022 р.) кинула тотальний виклик сучасній глобалізації світу [13, с. 4–5] і продовжує впливати на політичний ландшафт регіонального та глобального рівнів, а саме:

веде до змін у міжнародному порядку (зміни існуючих політичних альянсів та об'єднань). У контексті розділу світу за ознакою ставлення до російсько-української війни відбувається розподіл держав на кластери, в основі якого – комбінація нових інтересів і ресурсів держав. Уже зараз можна стверджувати про склад окремих кластерів: група західних держав та Японія на чолі зі США; Китай; рф з оточенням у складі деяких пострадянських держав; Індія. Залишається й група держав, які не приєднуються до цих кластерів та утворюють буферні зони;

впливає на геополітичні стратегії країн і міжнародних блоків. Країни можуть змінювати свої союзи та союзників, спираючись на сучасні загрози та інтереси. Наприклад, в умовах російсько-українського конфлікту багато країн Східної Європи звернули увагу на потребу підвищення безпеки та розширення співпраці із Заходом. Трансатлантична співпраця лише активізувалася після вторгнення росії в Україну: до НАТО подали заявку та отримали членство Швеція і Фінляндія, відмовившись від десятиліть нейтралітету.

Важливим чинником, який свідчить про формування нової системи міжнародних відносин, є трансформація існуючих політико-економічних і воєнно-політичних блоків, передусім ЄС, НАТО, ШОС та БРІКС [14];

посилення поляризації світової спільноти та глобального ідеологічного, політичного, економічного розмежування між західним демократичним світом (США, ЄС, НАТО) і групою країн з авторитарно-тоталітарними тенденціями, культом особистості, нехтування правами людини (росія, Китай, КНДР, Білорусь, Іран, Сирія), що свідчить про загострення конфронтації між демократичним і авторитарним угрупованнями, глобалізацію їхньої боротьби за вплив на країни різних регіонів світу [15].

Відбулася девальвація глобальних і регіональних структур безпеки. Якщо після Революції гідності у період до лютого 2024 р. міжнародні організації (ПАРЕ, ОБСЄ, ЄС, G7, НАТО, ГА ООН) продемонстрували політичну солідарність і підтримку України, засудивши російську агресію (ухвалили низку резолюцій, заяв, декларацій із вимогами зупинити російську інтервенцію, вивести окупаційні війська і забезпечити територіальну цілісність України), то російсько-українська війна довела неспроможність глобальних і регіональних інституцій безпеки забезпечити запобігання та подолання сучасних конфліктів і викликів на світовій арені, зокрема адекватно відреагувати на російську агресію, зупинити злочини окупантів в Україні. Виявився недієздатним (небезпечним) механізм консенсусу під час ухвалення важливих рішень у рамках РБ ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ тощо. Вітчизняними дослідниками С. Пирожковим та Н. Хамітовим зроблено слушний висновок, що війна в Україні стала своєрідним каталізатором для нового гуманізму, хвилі якого розходяться по всьому світу, нейтралізуючи неототалітаризм і торуючи шлях до формування нового типу цивілізації – цивілізації подолання війни як способу вирішення конфліктів між народами, державами, країнами та союзами країн. Для цього необхідно викрити й зупинити неототалітаризм як принципово згубний шлях для людства, який заперечує демократію, права людини і, зрештою, розвиток [16, с. 46–47].

Збройна російська агресія спровокувала гуманітарні, міграційні та еміграційні кризи як для України, так і для країн ЄС, які надають тимчасовий притулок українським громадянам – утікачам від війни, для інших країн, що приймають у себе українських біженців, та екологічні катастрофи, які вимагають міжнародної реакції, бо є подразником трансформації міжнародних відносин.

Важливим чинником впливу на політичний ландшафт, у тому числі й регіональний, є вчинення росією актів екоциду в Україні, які завдали шкоди всьому світу (підрив Каховської ГЕС, водосховища та загроза теракту на Запорізькій АЕС, спалені промислові об'єкти, ліси, забруднені мінами і снарядами ґрунти, затоплені вугільні шахти, підірвані споруди, загиблі тварини й знищені рослини тощо).

Російсько-українська війна, що має багатовікове підґрунтя, воєнна окупація територій, постійна погроза ескалації збройного конфлікту на територію колишніх республік СРСР становлять загрозу не лише для України, а й для всієї Європи та є небезпечним прецедентом для всього світу, зумовлюючи панічні настрої у міжнародній спільноті щодо Третьої світової війни. І хоча більшість міжнародних експертів сходиться на тому, що світ не допустить початку Третьої світової, бо її наслідки будуть неоправданими, проте вони прогнозують значне збільшення кількості так званих проксі-воєн.

Збройне насилля, що є складовою частиною політичного простору та політичних процесів, здатне формувати і нову глобальну реальність, яка поряд із геополітичними, військовими, економічними, енергетичними, продовольчими, дипломатичними, міжнародно-безпековими, правовими, екологічними, гуманітарними та іншими наслідками має вплив на регіональний (європейський) та світовий політичний ландшафт.

Таким чином, збройне насилля (у цьому разі російсько-українська війна) має складний та довготривалий вплив на політичний ландшафт країн, і його наслідки можуть відчутно відбиватися на житті країни протягом багатьох років після завершення конфлікту. Ці наслідки можуть мати й далекосяжний вплив на глобальну політику, вимагаючи спільної дії та міжнародної підтримки для їх вирішення. Міжнародна реакція на російську збройну агресію має сформувавши політичні рішення, які надалі будуть визначати майбутнє світового порядку.

Тому важливо розвивати дипломатію, мирні методи врегулювання конфліктів та співпрацю між країнами для забезпечення стабільності та миру у світі.

Література:

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : у 2-х т. Київ : Київський університет, 2005. Т. 2. 503 с.
2. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ : ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 405 с.
3. Бадер А.В. Політичні системи та збройне насилля: цілісно-системний аналіз : монографія. Старобільськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 320 с. <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7729>
4. Арон Р. Мир і Війна між націями. Київ, 2000.
5. Prosecutor v. Tadic, International Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) (Appeals Chamber), S Case No. IT-94-1 «Prjedor», Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995.
6. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» від 23.03.2017 № 164. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re30572?ed=2017_03_23&an=154
7. Війни в історії людства та нинішня війна в Іраку. *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/901246.html>
8. Цьогоріч у світі відбувається 183 регіональні та локальні конфлікти. *Українформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3798660-cogoric-u-sviti-vidbuvaetsa-183-regionalni-ta-lokalni-konflikti.html>
9. Жадан С. Мова і суспільство. Перемоги і зради після Майдану. *BBC News Україна*. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47055149>
10. В Україні другою найбільшою проблемою після війни є корупція. *Українформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3843018-v-ukraini-drugou-najbilsou-problemou-pisla-vijni-e-korupcia.html>
11. Держави, що не є членами Ради Європи або Європейського Союзу. Застереження та заяви до Договору № 005 – Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ETS № 005). <https://www.coe.int/en/web/conventions/by-non-member-states-of-the-coe-or-the-european-union?module=declarations-by-treaty&numSte=005&codeNature=10&codePays=U>
12. Російська агресія змінює геополітичний ландшафт Європи і світу – президент ЕЕСК. *Українформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3742643-rosijska-agresia-zminue-geopolitichnij-landsaft-evropi-i-svitu-prezident-eesc.html>
13. Смолій В.А., Ясь О.В. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму. *Вісник НАН України*. 2022. № 6(36). С. 3–16.
14. Безпекове середовище 2033 : монографія. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. 117 с.
15. Зовнішня політика України в контексті геополітичних процесів. <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/29/2024-РАКТ-5.pdf>
16. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. *Вісник НАН України*. 2022. № 9(39). С. 38–49.